

fenyegetettség hangulata növeli az érzelmi telítettséget: *édes lovam* a megszólított, a referenciát felváltó konnatív funkció közvetlen címzettje, egyben a menekülés eszköze: *édes lovam*, *égre lábolj*. A *lábolj*, gázló léptekkel' jelentése gondolatilag, érzelmileg illeszkedik a kontextus által kijelölt jelentés-összefüggésbe. A kitágított méreteket az állítmány előtt álló határozó *égre lábolj* érzékelteti. A versszak utolsó két igei állítmánya felszólító módú, ez a felhívó funkció grammatikai megfelelője, érzelmileg a költőnek a jelenhez való sűríti.

A szövegelemzési gyakorlat azt mutatja, hogy a tartalmat megérteni – egy lehetséges jelentést létrehozni – csak a forma megértésének közvetítésével lehet.

IRODALOM

Békési Imre: A gondolkodás grammatikája,
Szöveg- és mondat szerkezeti elemzések,
Tankönyvkiadó, Bp., 1986.

Pomogáts Béla: Nagy László lovai.
Egy motívum költészetében,
Tiszatáj, 1975. 7. sz. 62–67.

Szabó Zoltán: Szövegnyelvészet és stilisztika,
Tankönyvkiadó, Bp., 1988.

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolászatatórium
Budapest

Adalékok a Himnusz tanításához

– Egybefonódás, érzelmileg is eggyé válás a nemzettel – a magyarság ezt a költeményt tette meg nemzeti énekévé. Kis nép és elzártabb terület kultúrája csak úgy tud megmaradni, ha néhány géniusza mellett még abban is nagy, hogy sokan és együtt segítik alkotóművész fiaikat feltámasztani: esetünkben *Kölcsey* költészetét, illetve *Erkel* zenéjét a hálás közfigyelem sugarába állítani.

Kölcsey Ferenc Himnusza nemzeti énekké lett, vallásos motívumokkal átszőtt óda-költeményét, zenetörténetünk büszkesége, *Erkel Ferenc* zenéjével a magyar nép akarata avatta nemzeti himnusszá.

A korábbi templomi himnuszok nyomán – a 16. sz.-tól kezdve – Európaszerte néphimnuszok, nemzeti himnuszok keletkeztek. Magyarországon a 18. sz.-ban a *Boldogasszony Anyánk* (1714) és az *Ah, hol vagy, magyarok* (1763) kezdetű vallásos énekeket énekelték néphimnuszként. A 19. sz. elejétől Magyarországon a hivatalos ünnepeken már az osztrák császárhimnuszt énekelték. Ugyanis a Szentszövetség (1815) nyomában országunkra a nyílt Habsburg uralom nehezedett. I. Ferenc király 13 éven át nem hívta össze az országgyűlést. A nemesség növekvő elégedetlensége hatására kénytelen volt összehívni az ún. első reformországgyűlést. Ezzel indultak meg a reformküzdelmek, melyek aztán az 1848 – 49-i forradalomhoz és szagadságharchoz vezettek.

Az 1820-as évek elejének kilátástalan, csüggedt nemzeti hangulatát *Kölcsey* (1790-1838) *Himnusza* (1823. jan. 22.) örökítette meg legbeszédesebben. A költő akkor már a világtól elzártan élt Szatmár megyei birtokán, így a vers születésének helye: Cseke. Az európai szabadságmozgalmak elbukásából elkeserítő

következtetést szűrt le, és a maga korában sem látott olyan társadalmi erőt, mely a nemzet függetlenségét, jobb jövőjét kivívhatta volna. Ezért fohászzkodott himnusza elején Istenhez.

Tőle várt jobb sorsot, „víg esztendő”, a sokat szenvedett magyar nép részére. *Kölcsey* mélyen átélte történelmi múltunk viharos eseményeit, és szenvedélyes szabadságszeretettel szólaltatta meg a jobb jövő vágyát, az egész magyarság sóvárgását. Ezért válhatott himnusza az egész nemzet énekévé.

A költemény kulcsfogalmai: Isten, balsors, haza, szabadság. Isten nevével kezd, majd szintézist teremtve a történelmi magyarsággal érzelemazonosságban vállalja a közöségi balsorsot, s költői látomásában – a szabadság távlatában – az isteni erejű nemzeti lélek feltámadását vetíti fel. Saját eszméiből a nép hányatott történelmén keresztül – egyensúlyt teremtve – azonosul a nemzettel s hazájával. Kifejezi a haza fogalmának háromszori alkalmazása: A „szép” haza képe először a 2. versszakban tűnik fel, majd ahol a múltba helyezett képe véget ér, az ötödik versszakban /„Hányszor támadt tenfiad,/ Szép hazám kebledre”, s harmadszor pedig a híres sorok /„Szerte nézett, s nem lelél/Honját a hazában”/ már a jelent festő hatodik strófában található.

Kölcsey sajátkezü kéziratán a *Himnusz* cím után alcím következik: a *Magyar nép zivataros szá-zadarából*. Jelentése van, mely az egész vers értelmezésével összefügg. A költő szándékosan a múltba helyezkedik, de a cenzúra megtévesztésére szolgálva is nyújthatott némi fedezéket. A vallásos, isteni képzet aztán pozitív értelmet nyer a Himnuszban: az isteni erejű nemzeti lélek feltámadása.

Erkel Ferenc (1810–1893) – maradandó nagy alkotásai mellett – tiszteltreméltó tett hogy ő komponálta meg nemzeti imánkat, a *Himnuszt*. Zenéje (*Hunyadi, Bánk Bán.*) erősített lázított, vigasztalt.

1844. febr. 29-én *Bartay Endre* a Nemzeti Színház igazgatója pályázatot hirdetett a *Himnusz* megzenésítésére. 20 arany pályadíjat tűzött ki a legjobb népmelódiáért.

Február után *Erkel Ferenc* csakhamar megírta a *Himnusz* zenéjét. Erre az idős *Erkel* így emlékezett vissza: – *Csend van. Ülök és gondolkodok: hát hogy is kellene azt a himnuszt megcsinálni? Elém teszem a szöveget. Olvasom. Megint gondolkodok. És amint így elgondolkodom eszembe jut az én első mesteremnek szava, aki Pozsonyban tanított. Azt mondta: fiam, mikor valami szent zenét komponálsz, mindig a harangok szava jusson először eszedbe. És ott a szoba csöndességében megzendülnek fülemben a pozsonyi harangok. Áhítat száll meg. A kezemet a zongorára teszem és hang-hang után olvas. Egy óra sem telik belé, megvan a himnusz.* – (*Gárdonyi Géza*: *Erkel emlékkönyv*. 1910.) *Erkel* „*Itt az Irás, forgassátok, érett észlel, józanon. Kölcsey*” jelíggel nyújtotta be pályaművét. A beérkezett 13 pályamű közül egyhangúlag *Erkelnek* ítélte a 20 arany első díjat, mert – mint indokolják – amellett, hogy magyar jellemű s a költemény szellemét leginkább megközelítő, a két főkívánságot: a dallamegyszerűséget legszerencsésebben közelíti meg.

A *Himnusz* bemutatása 1844. július 2-án került sorra a *Nemzeti Színházban*. A dallam és szöveg – azóta is mindig – egyszerre áhítatra kelt mindenkit. Az arcok megmerednek, a szemek megtelek könnyel. Ünnepeleék *Erkelt*!

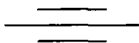
Ezt követően aztán diadalutat járt be a nemesveretű szerzemény. Már 1844. augusztus 10-én a *Himnusz* először szólalt meg nyilvános népünnepegen: az óbudai hajógyárban, a „*Széchenyi*” nevű gőzös vízrebocsátásánál. A *Honderű* így méltatta: – Szent lelkesedés rezgő át a hallgatóságot, az erősmellű férfi és csengő hangú énekesnők minden szavára, mely az érchangszerek harmóniájával valóságos nemzeti himnusszá magasult. – Öt nap múlva pedig először szólalt meg egyházi ünnepegen: a pesti polgári örhad zászlószentelésén, a *Rákos mezején*. Augusztus 25-én pedig már a pesti vaknövelde vizsgáunnepején is a *Himnusz* énekeltek a tanítványok. A *Himnusz* eleinte főleg a színházak, a vidéki színészek és a ifjúság terjesztették. 1845. május 16-án *Kolozsvárra* érkezett *Deák Ferenc* és *Vörösmarty*. Az ifjúság roppant tömege fáklás zenével várta őket. Szállásuk előtt a tisztelő fiatalság a *Himnuszt* és a *Szózatot* énekelte, a zenekar pedig a *Rákóczi-induló*t játszotta. *Deák Ferenc* beszéde alap gondolatként pedig az eldalolt himnusz azon szavait választotta: „megbűnhötte már e nép a múltat s jövendőt!”

Igazi jelentősége a szabadságharc utáni elnyomás idejében emelkedett ki. *Erkel* 1850. március 26-án bátran előadta a *Nemzeti Színházban* a teljes kórossal és zenekarral a pesti gyermekkórház javára adott

műsor végén. Ő maga is merészen segítette kibontakoztatni igazi jelentőségét az elnyomás további időszakában is. 1856. május 18-án Kölcsey Ferenc síremlékének felavatásán, Csekén a pataki kántus a Himnusz énekelte. – *Csekei utunk diadalmenethez hasonlított. Nemcsak a hallgatóság, hanem az egész haza méltánylatát és dicséretét megszerezénk.* (A pataki kántus évkönyve.)

Kölcsey Ferenc költő, kiemelkedő reformkori politikus, neves szónok, a magyar kritika egyik első jelentős képviselője. *Legnagyobb versei közé tartozik a Himnusz.*

Erkel Ferenc a legnagyobb magyar zeneszerzők egyike, a Nemzeti Színház, majd az Opera karnagya. Míg Liszt Ferenc élt, ők reprezentálták, képviselték a magyar zenét. A hatalmas vers is Erkel megzenésítésében vált nemzeti himnusszá.

TISZTELT ELŐFIZETŐINKHEZ !

Bízva bízunk abban, hogy továbbra is töretlen támogatói, előfizetői maradnak lapunknak. Ennek reményében kérünk minden kedves Előfizetőnket, régieket és újakat, hogy az 1999. évi előfizetési díjat, az 500 forintot, az alábbi számlára befizetni szíveskedjék: OTP Csongrád Megyei Igazgatóság, Szeged, Módszertani Közlemények, 11735005-20003933. De örömmel vesszük már az 1999. évi előfizetéseket is!

**A MÓDSZERTANI KÖZLEMÉNYEK SZERKESZTŐSÉGE
ÉS KIADÓHIVATALA**